

УДК 37+81'246.2](713)

РОЗВИТОК БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОВІНЦІЇ ОНТАРІО (КАНАДА) НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Юлія Шийка

Здійснено аналіз розвитку білінгвальної освіти у провінції Онтаріо (Канада). Період дослідження – кінець ХІХ – початок ХХ ст. Вивчено та проаналізовано науково-педагогічну літературу, присвячену висвітленню проблеми розвитку білінгвального навчання в англomовних країнах, а також досліджено особливості розвитку двомовного навчання у провінції Онтаріо. Встановлено, що білінгвальні школи в Канаді активно розвивалися наприкінці ХІХ і на початку ХХ ст.

Ключові слова: білінгвальна освіта, двомовне навчання, білінгвальна школа, шкільна система, Канада.

Мова одночасно служить символом та середовищем національної культури. Мовне питання Канади є набагато складнішим, ніж просто вибір однієї чи кількох мов, якими послуговуються при спілкуванні. Воно стосується того, яка з культур існуватиме, а яка приречена на занепад. Це питання однаково важливе для старшого покоління канадців та для новоприбулих іммігрантів. Частина мешканців країни переконана, що повинна існувати єдина Канада, а це поняття передбачає і єдину мову. Однак до уваги не береться той факт, що у країні мешкають іншомовні громадяни і їхня мова має право на подальше існування.

Наприклад, про французьку мову в провінції Онтаріо часто говорили як про справжнє лихо, яке прокралося у школи, щоб заважати дітям та збурити політиків цілої провінції. Однак у перших школах, заснованих на території, які сьогодні належать провінції Онтаріо, вчителі-священики навчали саме французькою мовою [5]. Проаналізуємо історію розвитку білінгвальної освіти у провінції Онтаріо наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Білінгвальна освіта та окремі її аспекти є предметом педагогічних досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: теоретичні основи білінгвізму (Є. Верещагін, М. Михайлов, В. Маккеєм, М. Певзнер, І. Турман, А. Ширін); специфіка білінгвального навчання у загальноосвітній школі (К. Хакута, К. Бейкер, С. Крашен, Дж. Каммінс); лінгвістичний аспект (Л. Блумфілд, У. Вайнрайх); соціолінгвістичний (В. Бондалетов, У. Вайнрайх, І. Мусін), психологічний (М. Імедадзе, Е. Піл), соціологічний (Б. Спольський, В. Стольтінг), культурологічний (В. Сафонова, Ю. Сорокін, Я. Шародо), історичний (Дж. Гізлін, Дж. Кроуфорд, П. Рамзі) та методичний аспекти білінгвального навчання (Л. Кошкучевич, Р. Байер, Д. Мон). Однак, результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать про відсутність наукових розвідок, присвячених дослідженню особливостей розвитку білінгвального

навчання в окремих провінціях Канади в умовах загальноосвітньої школи наприкінці XIX – початку XX століття.

Мета нашого дослідження – здійснити аналіз науково-педагогічної літератури, присвяченої висвітленню проблеми розвитку білінгвального навчання в англomовних країнах, а також дослідити особливості розвитку двомовного навчання у провінції Онтаріо (Канада), наприкінці XIX – початку XX століття.

Наприкінці XIX ст. високий рівень неписьменності серед мешканців провінції Онтаріо приписували саме незадовільному рівневі навчання у білінгвальних школах. У 1910 р. римо-католицький єпископ Мішель Фаллон (Michael Fallon) зазначив, що через низький рівень освіти населення провінції не здатне розмовляти ні французькою, ні англійською мовою на високому рівні [5].

У 1850-х роках думки франкомовних жителів провінції щодо викладання навчальних дисциплін у школах англійською мовою поділились. Шкільні інспектори зазначали, що викладання англійською мовою пришвидшує темп англізації населення. Хоча у звітах зазначалося про прагнення франкомовного населення вивчати англійську мову [1, с. 73]. Бажання навчити дітей англійської мови стало безапеляційним для деяких батьків, які вважали, що тільки завдяки англійській їхні діти зможуть отримати кращі перспективи при працевлаштуванні. Громадські вимоги щодо повернення франкомовних шкіл зазнали невдачі через недостатню підтримку з боку батьків учнів.

Питання білінгвальної освіти знову постало у 1887 р., коли лідер опозиційної консервативної партії В. Мередіт (W. Meredith) поставив під сумнів якість функціонування білінгвальних шкіл і закликав до їхнього закриття. У відповідь О. Моват (O. Mowat), прем'єр-міністр провінції Онтаріо, підтримав розвиток білінгвальних шкіл у провінції, склавши чіткий список франкомовних підручників, необхідних для учнів [1, с. 73].

Допоки тиск опозиції на уряд О. Мовата посилювався, голова комісії, створеної у 1889 р. для дослідження якості роботи білінгвальних шкіл, Т. Жирардо (Th. Girardot) оприлюднив свій звіт, що стосувався білінгвальних шкіл провінції Онтаріо. Він зазначав, що близько 60 % білінгвальних шкіл досягли задовільних результатів. Однак допоки у цих школах існуватиме низький рівень викладання, батьки охочіше обиратимуть англomовні школи [2]. Проте у багатьох випадках рівень знання французької та англійської мови в білінгвальних учнів був помітний. Також у звіті за 1889 р. йшлося про те, що у графстві Ессекс налічувалося 30 шкіл, у яких вивчали французьку мову, кожна з яких підлягала інспектуванню. Багато з них мало чим відрізнялися від англomовних шкіл. У 12 – англійська була мовою викладання. У 14 – англійську та французьку мови вивчали приблизно порівну. У 4 школах французька мова була основною мовою викладання, а англійська мова обмежувалася читанням та перекладом. Рівень цих шкіл прирівнювався до звичайної англomовної сільської школи. Взявши знання англійської мови за основу класифікації, функціонування 17 шкіл оцінювалося як «добре», 6 – «задовільно» і 7 – «незадовільно» [1, с. 74].

Звіт комісії схвалював традиційну практику білінгвальних шкіл, у яких франкомовні учні спочатку навчалися рідною мовою, перед тим як перейти на англійську. Більшість із цих білінгвальних шкіл зустрічалися з двома проблемами: коли у класі навчалися виключно франкомовні учні, тоді виникали труднощі з уивченням розмовної англійської мови; і по-друге, напружені стосунки між вчителями та учнями. Комісія також зазначила, що 29 з 34 білінгвальних учителів Ессексу вільно володіли англійською мовою [1, с. 74].

Питання якості освіти постало у провінції Онтаріо у 1882 р., коли шкільна рада опікунів, серед яких були і франкомовні громадяни, впровадила виключно англійськомовні навчальні програми. Батьки не поспішали реагувати на таку кардинальну зміну у шкільній політиці, запитуючи лише, чи залежить якість освіти від мови викладання.

Для зміцнення існуючих стандартів уряд запровадив нову освітню політику, відому під назвою «Постанова № 12», яка обмежила вивчення французької мови до 1 год/день для існуючих шкіл та дозволила впровадження французької мови у школах тих регіонів, у яких переважало франкомовне населення [3]. У 1890 р. нове розпорядження обмежило вивчення французької мови у школах, у яких учні не розуміли англійської. Така умова для багатьох шкіл стала можливістю продовжувати надалі навчати дітей французькою мовою, що спричинило подальші суперечки та конфлікти.

Конфлікти щодо білінгвальних шкіл ґрунтувалися не тільки на мовному питанні, але й на релігійному. У 1863 р. уряд Об'єднаної Провінції Канади прийняв постанову, згідно з якою римо-католицькі платники податків мають право відкликати свої кошти, виділені на підтримку середніх шкіл, і скеровувати їх на створення окремих навчальних закладів. До прийняття цієї постанови у деяких школах католицькі вчителі навчали виключно дітей-католиків [6]. Проте навіть після прийняття постанови відокремлення католицьких шкіл було дуже повільним. Услід за напливом католицьких сімей у протестантські міста, протестами протестантського братства «Оранжевий орден» та консервативної партії проти поділу шкільних систем, єпископ провінції Онтаріо все ж наголошував на необхідності заснування окремих католицьких шкіл. Між 1886 і 1890 рр. 27 середніх білінгвальних шкіл східної частини провінції Онтаріо відокремилися. У 1890 р. провінція Манітоба заборонила окремі білінгвальні школи, що поставило під загрозу систему католицьких шкіл. У 1893 р. єпископ Д. О'Коннор (D. O'Connor) радив усім батькам-католикам віддавати дітей до католицьких шкіл, які були під церковною юрисдикцією [6].

Дискусії щодо білінгвального навчання виникали переважно серед франкомовного населення. Частина франкомовного населення розглядала володіння англійською мовою як ключ до успіху у працевлаштуванні, інші ж переконували, що вивчення французької мови взагалі необхідно скасувати через її практичну непридатність та невживаність. Недоліками білінгвальних шкіл цього періоду часто були переповнені класи, низькооплачувані та некваліфіковані вчителі, тож до них переважно ставилися як до

«незадовільних» [1, с. 79].

Система конфесійних шкіл, що була запроваджена у 1892 р. у північно-західних територіях Канади, чітко поділяла населення на англومовне протестантське та франкомовне католицьке. Католицькі представники в Міністерстві освіти у 1884 р. розробили французьку навчальну програму, надіслали підручники з Квебеку, скерували на роботу вчителів, основним завданням яких було збереження франко-канадських традицій, католицьких ідеалів та релігійної моралі [4, с. 65]. Однак наприкінці ХІХ ст. виникло протистояння між англومовними протестантами та франкомовними католиками через секуляризацію, тобто виведення шкіл з-під церковного контролю.

Уряд провінції Онтаріо закрити конфесійні школи у 1846 р. і натомість запровадив систему провінційних шкіл. «Модель» шкільного навчання провінції Онтаріо була відтворена в Манітобі у 1890 р. і на північно-західних територіях у 1892 р. Законодавча влада та судова система підтримувала таку систему навчання всюди, де вона була впроваджена, адже її основною метою було створення єдиної англومовної нації, яка б визнавала британські цінності та авторитет. Іншими словами, обов'язкова світська шкільна система несла серйозну загрозу культурі франко-канадців, які проживали поза межами провінції Квебек.

Певні зміни відбулися, коли утворилась Канадська Конфедерація і Верхня Канада стала провінцією Онтаріо. Практично, кожна новоутворена провінція стала автономною у вирішенні питань освіти. В Акті про Британську Північну Америку йшлося про те, що англійська чи французька мова можуть використовуватися під час дебатів у палатах Парламенту Канади та Національній асамблеї Квебеку; обидві мови повинні використовуватися у відповідних записках цих установ; будь-яка з цих мов може використовуватися під час судових процесів у всіх судах Канади та Квебеку [5].

Однак слід зазначити, що в той час, коли англійська мова була офіційною мовою Квебеку, французька мова не була офіційною мовою Онтаріо, хоча мешканці провінції зберігали за собою право звертатися в суди французькою мовою. Проте у жодному документі не йшлося про вживання французької мови на побутовому рівні, громадські звернення чи публікацію друкованих видань французькою мовою. Більш того, про викладання французької мови в школах взагалі не йшлося.

У 1885 р. Департамент освіти провінції Онтаріо прийняв важливе рішення про обов'язкове викладання англійської мови в усіх школах. Кількість годин, яка виділялася для читання, правопису та граматики англійської мови, становила 2 год/день у 1-му та 2-му класах і 4 год/день у 3-му і 4-му класах [5].

У 1883 р. Дж. Росс (G. Ross) очолив Міністерство освіти в уряді О. Мовата (O. Mowat) провінції Онтаріо. Будучи учителем за професією, він намагався вести прогресивну політику. У рік свого призначення на посаду Дж. Росс провів дослідження щодо кількості шкіл у провінції Онтаріо, які були виключно франкомовними. Таких виявилось 27 [5]. У 1895 р. прийнято постанову про обов'язкове вивчення англійської мови в усіх школах, які перебувають під юрисдикцією міністерства. Тож кожного учня в провінції Онтаріо зобов'язали

вивчати англійську мову. Ця вимога не суперечила правам учнів вивчати французьку мову, якщо це була їхня рідна мова, у таких випадках учні могли вивчати обидві мови. Із упровадженням цієї постанови вимоги до знань з англійської мови були невисокими. Вводити у дію цю постанову спочатку починали у великих школах, у яких рада опікунів була спроможна найняти вчителя – білінгва.

Для перевірки якості навчання у франкомовних та німецькомовних школах було створено спеціальну комісію. Звіт був позитивним, хоча члени комісії зазначали, що для досягнення поставленої мети необхідні час та терпіння. Однак, як зазначалося, загальний прогрес був достатній. В округах провінції, у яких проживало англійське населення, проблема започаткування білінгвальних шкіл була доволі спрощеною. Наприклад, у графстві Ессекс 12 шкіл використовували переважно англійську мову, 14 – англійську і французьку порівну, і лише в 4 школах французька мова слугувала основною мовою навчання [5].

У східній частині провінції Онтаріо ситуація була менш оптимістична. Населення у цьому регіоні, зазвичай, складалося з окремих одномовних общин. Таким чином школи, які створювалися, були виключно англо- або франкомовними. У такій ситуації становище англійськомовних мешканців, які проживали серед франкомовного населення регіону, було доволі складним.

Однак ті школи, які використовували обидві мови для викладання навчальних дисциплін, запозичили методику білінгвальних шкіл провінції Квебек. Наприклад, зранку навчальні дисципліни викладалися французькою мовою. А по обіді – англійською.

Як і міські, так і сільські білінгвальні школи часто надавали освітні послуги низького рівня. Причинами неефективності вважали:

- труднощі, властиві білінгвальній системі;
- нерегулярне відвідування школи;
- велику кількість низько кваліфікованих учителів;
- відсутність можливості у дітей з віддалених населених пунктів відвідувати білінгвальні школи.

Для підвищення ефективності навчання у білінгвальних школах було запроваджено низку реформ, серед яких найбільш вдалою вважають ту, що обґрунтовувала використання рідної мови як засобу навчання. На основі цього правила будували свої білінгвальні навчальні програми більшість шкіл Канади цього періоду. Однак деякі освітяни відхиляли це правило, стверджуючи, що нерозумно вивчати одну мову за допомогою іншої.

Наприкінці XIX і на початку XX ст. у Канаді активно розвивалися білінгвальні школи у франкомовних, німецькомовних, українських та польських поселеннях. У цей період відбувалася значна імміграція людей з Норвегії, Швеції та Ісландії, однак новоприбулі поселенці вирішили навчати дітей у виключно англійськомовних школах, залишаючи за собою право використовувати рідну мову на побутовому рівні та в церкві.

Отже, у кінці XIX – на початку XX ст. у провінції Онтаріо почалися суперечки довкола білінгвальних шкіл. Незважаючи на давні традиції

франкомовного навчання, у кінці XIX ст. провінція Онтаріо пристосувалася до білінгвальної культури та шкіл, які переважно були англomовними. Лише кілька білінгвальних шкіл залишилися переважно франкомовними. У 1901 р. сім'ї все ще слугували важливою інституцією лінгвістичної стабільності франкомовного населення регіону. Однак, урбанізація та індустріалізація ставили все нові мовні вимоги перед населенням.

Список використаних джерел:

1. Cecillon J. D. *Early Struggles for Bilingual Schools and the French Language in the Windsor Border Region, 1851–1910* / J. D. Cecillon // *Queen's University Faculty of Education*. – 2009. – № 21. – P. 66–84.
2. Choquette R. *Language and religion: a history of English-French conflict in Ontario* / R. Choquette // *University of Ottawa Press*, 1975. – 264 p.
3. Choquette R. *L'Ontario Francais, Historique* / R. Choquette // *Editions Etudes Vivantes*, 1980. – 272 p.
4. Mahe Y. *Bilingual School District Trustees and Cultural Transmission: The Alberta Experience, 1892–1939* / Y. Mahe // *Queen's University Faculty of Education*. – 1997. – № 9. – P. 65–82.
5. Sissons C. B. *Bi-lingual Schools in Canada* / C. B. Sissons // *Victoria College*, 1917. – 249 p.
6. Walker F. A. *Catholic Education and Politics in Ontario: A documentary study* / F. A. Walker // *Catholic Education Foundation of Ontario*, 1985. – 514 p.